

Nehajte prositi. Zahtevajte!

Marko Juhant, specialni pedagog, je poklicni vzgojitelj za otroke z motnjami vedenja, specialist za obnašanje. Pred leti vzgojitelj v vzgojnem zavodu, pa ravnatelj in vodja izobraževalnih programov za delo na sebi, se danes posveča svoji "življenjski strasti" - vzgoji vzgoje otrok. Skupaj s specialno pedagoginjo Simono Levč sta izdala knjigo, naslovljeno "Varuh otrokovih dolžnosti ali: nehajte se ukvarjati z otrokovimi pravicami!", ki je nastala na podlagi slovenske vzgojne prakse.

"Otroka je treba maksimalno vključiti v vsa domača opravila in to takrat, ko se nam zdi še malo premajhen zanje."

- V knjigarnah so police s knjigami o vzgoji otrok vedno daljše. Je to znak, da imamo težavo?

"Veliko težav pravzaprav. Ko otrok - govorila bova o najmlajših pa vse do najstnikov - naredi nekaj, kar nam ni všeč, ali pa ne naredi, kar bi radi, iščemo pomoč. Prva pot, opažam, je zmeraj internet. Ampak tam dobiš zmeraj enake nasvete: zgladi, potrpi, počakaj, rad ga imej, ne zahtevaj, na lep način je treba ... Dokler ni prehudo. Takrat je tudi zgodba, ki jo starš napiše na forum, že drugačna. Ker ga grabi panika, nemoč - in odzivi postanejo drugačni: Zgrabi ga, pritisni ... Vmes pa ni nič. Manjka del od takrat, ko starš še zaupa v otroka, do takrat, ko je zaupanje izgubljeno. Ker so vmes "pozabili", da smejo od otroka tudi zahtevati."

- Vedno se govori, da je otroke treba "motivirati", vi pa zdaj kar "zahtevate".

"Če v bibliografski sistem COBBIS vpišete "motiviranje", boste našli na stotine knjižnih naslovov s to besedo. Nihče pa se več ne vpraša, kaj pravzaprav pomeni. **To ni neka čarobna stvar, s katero otroka ali odraslega pripraviš do tega, da počne, kar bi ti rad, da počne. Motivirati pomeni spraviti v gibanje. Premakniti z mrtve točke. Iz fizike pa vemo, kako se to naredi. Neko telo spraviš v gibanje samo in izključno s silo. Lepo prevedeno lahko rečemo motiviranju siljenje.** Najina generacija ni nikoli od staršev slišala, da nas je treba motivirati. Ker smo imeli dolžnosti in obveznosti že od malega. Našim staršem ni prišlo na misel, da nas bi morali obvarovati pred napori. Bilo pa je zelo "nobel", če je bila kakšna dolžnost tudi kdaj nagrajena z drobižem. Za čiščenje vseh čevljev pri hiši, za pranje avtomobila ... To še vedno deluje."

- Da otroku plačaš za neko delo? Najbrž bo zdaj kateri izmed staršev zgrožen.

"Morda, ampak je fino, če imajo otroci priložnost tudi zaslužiti. Po tržni ceni, da se razumemo. Če v ročni pralnici operejo vaš avto za sedem evrov, je to tudi cena, ki jo boste plačali otroku in zahtevali boste enak standard kvalitete opravljenega dela. **Zanimivo je, da starši pri takšnih opravilih, ki jih plačajo, res zelo preverijo, ali je delo dobro opravljeno, pri domači nalogi, ki jo je otrok napisal z levo roko, so pa zelo hitro zadovoljni. Srečujem tudi starše, ki me sprašujejo, ali poznam koga, ki bi njihovega otroka sprejel na delo, starši pa so sami pripravljene plačati za to, samo da bi dobil izkušnje, kaj delo pomeni.** Ker so zamudili tiste najugodnejše trenutke, ko se da otroka najbolj spontano vključiti v vsakodnevna opravila. **Na drugi strani pa imate starše, ki niso nikoli razmišljali o tem, da bi njihov otrok sploh moral kaj delati. Saj vsi poznamo značilno sporočilo "Uči se, da ti ne bo treba delati". Otrokom pravzaprav lažejo, ker takšnih zaposlitev ni več, sinekure so že zdavnaj oddane."**

"Šola je tvoja služba"

- V knjigi neusmiljeno napišete, da so starši fizično neznansko pridni, da naredijo vse za otroke in namesto njih, vzgojno pa so neznansko leni.

"Doslednost pri zahtevah se zmeraj spleča. **Ja, večinoma je lažje pospraviti sobo kakšnega najstnika, kot ga pripraviti do tega, da to stori sam. Tudi hitreje je, čas pa je postal strašno pomembna dimenzija. Marsikdaj mi starši na predavanjih rečejo, da opravijo otrokovo delo zato, da jim ostane več časa.** "Ali greste potem na jogo, na tečaj zumb, položite noge na mizo in berete?" jih vprašam. "O, to pa ne," odgovarjajo, "toliko časa pa spet ni." Ja, kje je pa potem dobiček! Ko delaš namesto otroka, ni nobenega dobička, ko delaš z njim, pa je to druga pesem in tudi odnosi so drugačni. Naj pojasnim na primeru: Večji otrok pomaga očetu beliti steno. Še dan prej je njegova mlajša sestra začela čakati po steni. "Mama, mala čeka po steni," bo obvestil mamo. Zdaj je stena na novo pobeljena in to z otrokovo pomočjo. In ko bo mala šla s pisalom proti njej, jo bo večji otrok ustavil že dva metra prej. "Mama, mala je hotela čakati po steni." Nič ni bil "vzgajan" med enim in drugim dnem, nobenih novih modrosti mu nismo dali, sam od sebe je tako reagiral, ker je dobil drugačno izkušnjo in ker ceni delo, ki ga je vložil. Stena je zanj vredna več kot še dan poprej. **Videti rezultat svojega truda - čez to ga ni!"**

- Mar ni dovolj, da otroci pridno delajo naloge in se učijo?

"Velikokrat slišim od staršev: "Jaz imam svojo službo, tvoja služba je pa šola. To je tvoje delo." Če otrok doma po svoji "službi" pospravlja, se pa gre sivo ekonomijo, ali kaj?! **Otroka je treba maksimalno vključiti v vsa domača opravila in to takrat, ko se nam zdi še malo premajhen zanje. Otroci, ki imajo privzgojene delovne navade, imajo tudi učne navade, to drži kot pribito. Otroku daš delo, pokažeš, kako naj ga opravi, potem mu dovoliš, da ga res v celoti opravi sam, in na koncu - to je najpomembnejše - skupaj pogledata, kako je opravljeno.** Pomembno: pri delu se ne vtikuješ, ne puliš mu dela iz rok, lahko pa svetuješ. Osvetlino s primerom: sedemletnik bo posesal prah v stanovanju. Hočemo, da je res v redu posesano, otrok pa seveda ne vidi vsakega lasu na tleh, ni vaje to videti. In če bomo potem, ko bo končal, šli sami "popravljat" za njim, nismo naredili nič dobrega. Staršem rečem, naj vržejo konfete po tleh, te otrok vidi. Lahko rečemo "Glej, tam je še eden" in je na koncu

stanovanje res temeljito posesano. Potem otrok pospravi sesalnik na svoje mesto, pregledamo, kaj je naredil, in mu povemo, da je izvrstno opravil svoje delo. Verjemite, da se bo počutil odlično, nikakršna čokolada za nagrado ni potrebna."

- In če smo zamudili ta čas - ko se zdi, da je otrok še malo premajhen - , da bi zahtevali, naj sodeluje pri hišnih opravilih? Lahko "zamujeno" pri najstniku še nadomestimo?

"Še zmeraj se da, seveda. Navsezadnje, če bi bilo to nemogoče, bi odrasli ne hodili k vsem mogočim strokovnjakom, ko imamo probleme s seboj. Vendar je vložek neprimerno višji. Da petletnega fanta naučiš delati s sesalnikom, potrebuješ 20 minut in pest konfetov. Da naučiš posesati stanovanje petnajstletnega fanta, pa potrebuješ pet tednov in pest apaurinov."

- Kako torej?

"Ko pride tak dan, da imaš s svojim najstnikom kar dober stik, se da marsikaj napraviti. Njegova soba - klasika - je pravi rock'n'roll. (Včasih katera mama reče, da poskuša otroka izzvati s pripombo: "Kaj bodo pa tvoji prijatelji rekli, ko pridejo na obisk, kakšno sobo imaš?" Marsikatera je slišala odgovor: "Rekli bodo, kakšno mamó imam.") Vprašaš ga lahko, katero fazo pospravljanja pa res iz dna duše sovraži. Ker boš to fazo opravil namesto njega. "Pobrisati prah," bo rekel. In lahko začneta. Bog ne daj, da bi takrat pridigali v stilu "Le kako lahko imaš mizo tako nametano" in podobno. Ali da bi sporočali "Jaz znam vse, ti nič" - nikoli več ne bosta skupaj pospravljala, ker ne bo hotel. Takšno delo je lahko odličen način druženja, ker se s svojim otrokom družiš kot z osebo, kot z nekom, ki ima svoja videnja, vrednote ..."

"Ta nova učiteljica je res nora"

- Kam, kako, zakaj se je izgubila starševska avtoriteta?

"Delež krivde nosi prav gotovo ta nesrečna permisivnost v vzgoji, ki smo jo privlekli iz Anglije. Danes jo imamo sijajno "zapakirano" v pravicah otrok, ki so nedotakljive, njihovo tolmačenje v šolah pa silno uborno. **Otrokom v tem šolskem sistemu razložijo, kakšne so njihove pravice in kam se lahko obrnejo po nasvet, če se jim zdi, da so jim omejevane, kršene. Na primer: otrok ima pravico do igre. Najstnik vidi vrstnike, ki nabijajo žogo na igrišču, in reče, da gre ven. "Ne greš," reče mama, "ker moraš prej dokončati nalogo."** "Ja, ampak, ko bom končal, bodo šli že domov. Jemlješ mi pravico do igre in šel bom k šolski svetovalki, v center za socialno delo, po internetu se lahko pritožim varuhu otrokovih pravic." Nihče ni temu otroku povedal, da so starši tisti, ki postavijo okvir, kdaj je čas za igro in kdaj za delo. Tako je tudi prav in amen! Staršem nihče natančno ne pove, kako se, denimo, uresničuje pravica otrok do izobraževanja. To gotovo ne pomeni, da ima otrok pravico, da ga vpišejo v šolo, potem pa lahko "šprica". Pogovarjal sem se z mamó treh otrok, od katerih si je najstarejši, srednješolec, zamislil, da ne bi več hodil v šolo, ker je tam "vse brez veze". "Ne morem ga prisiliti, da bi hodil, če noče," mi je rekla. Seveda se je šola kmalu zazdela "brezvezna" tudi mlajšima bratoma. Pa smo šli skupaj skozi vse posledice, ki jih lahko ima takšna odločitev. Ena od njih je tudi ta, da lahko ostanete brez otroškega dodatka. Na letni ravni je bil to velik denar za družino s tremi otroki. In naslednji dan so bili spet vsi v šolskih klopeh."

- "Ne morem ga prisiliti" - tak občutek nemoči je najbrž najbolj grozljiv ...

"Saj starši niso tako nemočni, kot se počutijo. Problem je v tem, da se mnogi počutijo tako sami. Slišim od mame samohranilke: "S partnerjem sva skregana, pa z mamó sva se tudi skregali in sosedje so zoprni, pa svetovalni delavki sem povedala, kar ji gre, in v centru za socialno delo sem se zadnjič tako skregala." Ja, normalno, da si sama! **Veliko lažje se je skregati kot vzdrževati odnose.** Ampak če sama vzgajaš enega mulca, je še kako pomembna podpora sorodnikov, prijateljev. Potrebuješ socialno mrežo, zanjo pa je treba skrbeti, se truditi in jo vedno znova krpiti. In seveda ni pravo vprašanje "Zakaj se je to prav meni zgodilo?", ko nastopi težava, ampak "Kaj zdaj?". Vsi starši se kdaj znajdejo pred težavo, razlika pa je v tem, kako se z njo soočijo."

- Je pa malo lažje, če "krivdo" lahko naprtiš nekemu drugemu ...

"Tako se rešuje duševno ravnovesje. Fino je, če je lahko kriva učiteljica, Evropa, bivši partner, šofer avtobusa ..., vsi prav pridejo. Zadnjič sem poslušal mami z otrokoma v trgovini. "Ta nova učiteljica je nora," je rekla prva. "A veš, koliko naloge jim je dala. In to danes, ko je končno tako lep dan po dolgem času." "Res je butasta," ji je pritrdila druga. **Otroška ušesa pa so bila zraven. Mar mislite, da bosta ta otroka lahko spoštovala svojo učiteljico?** Seveda je ne bosta mogla. Mami pa se bosta kasneje čudili, ker bo naenkrat težava narediti domačo nalogo, ob tem pa se bo pojavil še problem otrokovega vedenja v šoli. Do oseb, ki jih ne spoštuje, se otrok lahko vede neprimerno. Obsojanje vpričo otrok je zanje strašansko slaba usluga."

- Zdaj se vse suče okrog spričeval in slabih ocen. Je mogoče mesec pred koncem šole še kaj rešiti, zlepa ali zgrda otroka prisiliti k učenju?

"Da se marsikaj rešiti, a za ceno, ki tega ni vredna. Za ceno rušenja medsebojnih odnosov in pri nekaterih se v tem času porušijo za zmeraj. Da se pritisniti na mulca, da popravi oceno, preden dobi "popravca", v resnici pa to ni dobra dolgoročna naložba. Da bo hitreje prišel do kruha, če letnika ne bo ponavljal - ta opcija je tako odpadla v tej krizi, ko je s službami težko. Dobil bo pa izkušnjo, da lahko marsikaj namesto njega napravijo starši, učitelji, inštruktorji. In takšna izkušnja ni dobra popotnica za otroka."

- Večina psihologov bo rekla, da mora biti šola sproščujoča in otrok sproščen. Bog ne daj, da bi lahko bil tudi strah motiv za učenje.

"Zgodilo se je, da je glavno mesto v šolstvu zavzela psihologija, in ne pedagogika. Tudi opisno ocenjevanje brez številčnih ocen je pogruntavščina psihologov in utemeljili so ga tako dobro, da ni bilo treba podati niti "menjalniškega tečaja". Danes si starš niti približno ne zna izračunati, za katero oceno zna njihov otrok. Okradeni so za pravico, da bi to vedeli. Psihologija se je naselila v pedagogiko čez in čez. "Uvozili" smo jo z Zahoda in pridobila je strašno uporabno vrednost. Človek mora biti malo odvisen in če za svetovanje še plačaš, je to toliko več vredno. Državi pa to samo olajša stvari. Kajti človek, ki je srečen, sam odloča o sebi - in mu ne pride na misel, da bi potreboval psihologa, ker svoje težave razrešuje v pogovoru s prijatelji, sorodniki, starši -, takšen pa ni prav dober za državo."

- Kakšna osnovna šola je za vas dobra?

"Gotovo ne tista, ki nudi 40 prostočasnih aktivnosti. Jaz bi jih znižal na štiri. Starši pa

naivno mislijo, da je takšna šola najboljša. Pa tista, pred katero visi veliko zastav. Zelena za ekošolo, zastava za zdravo šolo, pa mavrična zastava ... V resnici to pomeni, da so učitelji razpeti med več programov in se morajo več posvečati stvarem, ki niso vezane na pouk, in ne izboljšujejo kvalitete pouka in vzgoje. Pa še utrujeni so po vrhu.

Danes povsod slišite: "Šola je priprava za življenje." Oh, dajte no! Ko bo otrok dobil spričevalo, bo začel živeti, do takrat pa je le napol živ, ali kaj! Šola ni nobena priprava na življenje, šola je življenje in otrok mora že v šoli doživeti tisto, kar ga čaka v realnem svetu. Danes pa je toliko blebetanja o tem, kako v rokavicah je treba z otroki, da ne bodo doživljali travm, ki bi jih zaznamovale za vse življenje. Bedarija! Otroci imajo vgrajene dobre varovalke in prenesejo več, kot se nam sploh sanja."

Takšni in drugačni stari starši

- Seveda vsi hočemo zadovoljne otroke. Kot družba pa jim z reklamami, preko omrežij, v medijih sporočamo, da bodo bolj zadovoljni, če bodo imeli veliki stvari - od pravega iphona do odlične pasje hrane za hišnega ljubljence.

"Kdaj je dovolj, kaj je dovolj? Mnogi starši so pripravljeni dati ves svoj denar in ves svoj prosti čas vložiti v to, da bi natlačili otrokovo okolje. Kupijo mu boljši računalnik, boljše kolo, vpišejo ga v boljši športni klub. Na ta način niso še prav nič vložili v otroka, samo v zunanost. **V otroka ne vlagaš z denarjem, ampak z odnosom. S tem, da od njega zahtevaš vse, kar je zmožen storiti, in na tak način, da mu omogočiš izkušnje, ki so drugačne in mu bodo pomagale preživeti v svetu, ki vedno bolj zahteva odgovornost.**"

- In če si kot starš ne moreš dati najboljših ocen, ko otrok odraste, se lahko tolažiš, da boš imel "popravca" z vnuki.